

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ

Серед сучасних факторів дестабілізації суспільно-економічних відносин особливе місце посідає тіньова економіка як системна загроза економічній безпеці держави. Під тіньовою економікою розуміють різноманітну діяльність суб'єктів економічних відносин, які прямо чи опосередковано пов'язані з отриманням доходів без сплати податків поза межами чинного законодавства і соціального контролю тобто це господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці. В структурі тіньової економіки виділяють три сфери тіньової економіки: неофіційна економіка – легальні види економічної діяльності (нефіксоване офіційною статистикою виробництво товарів і послуг, приховання цієї діяльності від податків); фіктивна економіка – хабарництво, приписки, спекулятивні угоди й інші види шахрайства, пов'язані з одержанням і передачею грошей; підпільна економіка – усі заборонені законом види економічної діяльності.

Тіньова економіка існує майже в усіх сферах соціально-економічних відносин – від дрібного підприємництва до великих корпорацій або навіть центральні органи влади. Економісти вважають умовно допустимою нормою тіньової економіки 5–10% ВВП, рівень тіньового сектора понад 30% ВВП вважається критичним для національної економіки. Тіньова економіка України за оцінками економістів становить 50-55% [1, с. 6].

Причинами зростання тіньової економіки в Україні є:

1) соціальні причини: ускладнення ситуації на ринку праці в умовах структурної перебудови та зростання безробіття, масова імміграція з країн «третього» світу, що доповнюється відтоком сільського населення у великі міста і вимушеною внутрішньою міграцією з депресивних регіонів;

2) економічні причини: характер державного втручання в економіку, відкриття зовнішніх ринків з подальшим загостренням конкурентної боротьби, перш за все з виробниками з країн «третього» світу, спонукає українського товаровиробника знижувати витрати будь-якими легальними і нелегальними способами [2, с. 247].

Найбільш вагомими негативними наслідками тіньової економіки є:

- 1) втрата податкових надходжень і ускладнення виконання державою своїх фінансових зобов'язань перед суспільством і посилення нерівномірності податкового тиску;
- 2) недовіра та невідповідність дійсності управлінських рішень через відсутність повноти та об'єктивності офіційної інформації про розвиток економічних процесів в Україні;
- 3) скорочення інвестицій в Україні через утруднення відкритого витрачання тіньовими структурами прихованого від оподаткування доходу та його витік за кордон;
- 4) можливість монополізації економіки через зниження ціни продукції тіньового сектора на величину несплаченого податку;
- 5) несправедливий та непрозорий розподіл національного доходу в суспільстві, нераціональне розміщення наявних суспільних ресурсів;
- 6) моральна і духовна деградація суспільства;
- 7) поширення правового нігілізму, незахищеності громадян, недовіри до влади;
- 8) неможливість швидкої інтеграції України до європейської спільноти через викривлений розвиток принципів демократичного суспільства;
- 9) криміналізація суспільства [3, с. 179].

Тіньова економіка має досить визначене соціально-економічне коріння, яке тісно пов'язане з причинами, що породжують економічну злочинність. До основних чинників тінізації національної економіки на сьогодні відносять:

1. Неefективне державне регулювання економіки — відсутність довіри бізнесу до держави та держави до бізнесу, висока бюрократизація, недосконале інституційне та нормативно-правове забезпечення.

2. Неefективна податкова система, велике податкове навантаження, збільшення частки збиткових підприємств, низький рівень платіжної дисципліни, нестабільність та недосконалість податкового законодавства, необізнаність із законодавством, правова незахищеність платників податків тощо.

3. Проблеми ринку праці, пов'язані з низькими економічними стимулами до офіційного працевлаштування працівників, зростанням рівня безробіття та знеціненням вартості робочої сили.

4. Недосконале грошово-кредитне регулювання – непрозоре рефінансування комерційних банків та встановленні плаваючого валютного курсу, надмірна активність держави на позичковому ринку, випуск державних облігацій для поповнення державного бюджету, що сприяє концентрації капіталу навколо спекулятивних операцій та підвищенню процентних ставок, надмірний обсяг грошової пропозиції.

5. Недосконалість бюджетної системи, низький контроль за використанням бюджетних коштів, хронічний бюджетний дефіцит, що обумовлює безперервне зниження

державних витрат, руйнування соціальної, правової та оборонної інфраструктури і майже безперервну інфляцію.

6. Високий рівень монополізації внутрішнього ринку.

7. Недосконалість судової та правоохоронної системи, відсутність чіткої державної програми боротьби з організованою злочинністю низький рівень довіри населення до судових та правоохоронних органів.

8. Корумпованість державних владних структур, контрольних служб.

9. Відсутність інвестиційної альтернативи «тіньовому» капіталу..

10. Рівень загальної злочинності [4, с. 72].

Для протидії тіньовій економіці потрібна насамперед спеціальна комплексна державна програма з такими основними елементами:

1) здійснення комплексної податкової реформи;

2) спрощення й уніфікація національної системи бухгалтерської звітності;

3) створення більш привабливих, ніж в інших країнах, умов для інвестування і залучення фінансових ресурсів;

4) удосконалення законодавства щодо захисту приватної власності і підприємництва;

5) прийняття і реалізація програм легалізації тіньових капіталів;

6) зосередження роботи силових структур влади на локалізації організованої злочинності і кримінальної діяльності, а також на захисті власності, економічних прав і життя людини.

Формування державної політики має здійснюватися не лише з метою оздоровлення та зростання її економіки, а й для зміцнення держави в контексті її економічної та національної безпеки за умов європейської інтеграції

Список літератури:

1. Тютюненко С.Г. Теоретичні аспекти дослідження тіньової економіки із використанням принципів математики гармонії / С.Г. Тютюненко // Економічний вісник НГУ. – 2010. – № 1. – С. 6-8.

2. Кіржецький Ю.І. Тіньова економіка: суть та ідентифікація / Ю.І. Кіржецький // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 239. – С.343-350.

3. Бойко Г.Ф. Тіньова економіка та її вплив на економічну безпеку країни / Г.Ф. Бойко, Н.В. Дуліба, І.О. Левицька // Вісник Запорізького університету. – 2014. – № 1. – С. 177-182.

4. Дяченко О.П. Масштаби і структура тіньової економіки у світі та причини її виникнення / О. П. Дяченко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2018. – № 2. – С. 68-75.